

А 2014

726

к

Шерубай ҚҰРМАНБАЙҰЛЫ

ТОЛҒАУЛЫ

Т І Л

Шерубай Құрманбайұлы

**ТОЛғаУЛЫ
ТІЛ**

Астана, 2014

МАЗМҰНЫ

Алғысөз	3
---------------	---

Тіл саясаты

Тіл қолданысының өзекті мәселелері

Асығу керек	8
Орысшасы – ойран, ағылшыншасы – айран, қазақшасы – қайран қазақ	10
Даудың басы – «Бесбармақ»	12
Қазақ тілін барша қазақстандықтардың білуі міндетті	12
Мемлекеттік тілді білмейтін мемлекеттік қызметші болмауы керек	14
Бұқаралық ақпарат құралдарының мемлекеттік тілдің қолданыс аясын кеңейтудегі рөлі	15
Қазақстанның ЮНЕСКО-дағы елшісі посткеңестік елдері орыс тілін дамытуға шақырады	19
Орысшыл болмасақ оңалмаймыз ба, Олжеке?	20
Мемлекеттің тіл саясаты және терминология мәселесі	21
Мемлекеттік тілдің қоғамдағы қызметін қамтамасыз ету – оның мәртебесін заңмен белгілеген мемлекеттің міндеті	29
Мемлекеттік тіл саясатын жүргізудің элеуметтік-лингвистикалық мәселелері туралы	33
«Орталықтан орысша хат, аймақтан қазақша жауап»	37
Ахуал ашық айтылған	38
Мемлекеттік тілді Қазақстандықтардың өмірлік қажеттілігіне айналдыру – басты мақсат	41
Ел тәуелсіздігі және тіл тәуелсіздігі	45
Қазақ тілінің ғылым саласындағы қызметі: жетістіктер мен проблемалар	53
Әркімге өз ана тілі – ұлы тіл	54

Терминтану, терминография, терминжасам және термин қолданысының жай-күйі

Балама мен бағындыру: кірме сөздерді түрлендіру үшін екеуі де қажет ..	60
Өсімдік анатомиясы мен морфологиясына қатысты терминдердің түсіндірме сөздікте берілуі	61
Өсімдіктердің дене мүшелері мен құрылысына қатысты кірме терминдер	65
Гүлдерде де гүлдер бар	70
Қазақ терминографиясы және терминологиялық жұмыстарды үйлестіру мәселесі	72
Қазақ терминографиясының бастау көздері	76
Қазақ терминологиясын жетілдіру жұмыстарын орталықтандыру мәселесі	82

Терминологияны қалыптастырудағы қазақ баспасөзінің рөлі.....	86
Қазақта жоқ сөзді басқа түріктерден ізлеу керек.....	91
Мұхтар Әуезов және қазақтың ғылым тілі.....	93
Қазіргі қазақ терминологиясының міндеттері.....	107
Қазақ баспасөзіндегі термин бірізділігі мен қолданысының жайы.....	117
Зан терминдерін біріздендіру – маңызды мәселе.....	123
Халықаралық терминдер туралы.....	129
Зиялылар және ғылым тілі.....	137
Терминдерді біріздендіру түркі тілдері арасында жүйелі жүргізілуі тиіс.....	144
Жалпытүрік терминдер қалыптастырудың өзекті мәселелері.....	150
Жалпытүркілік терминдер қорын қалыптастыруға қандай қажеттілік бар, ортақ терминдер бізге не береді?.....	151
Жалпытүркілік терминдер қорын қалыптастыру жұмыстарының қарқын алуы үшін не істеуіміз керек?.....	151
«Бекітілген терминдер сөздігі» туралы.....	153

Ономастиканың ұлттық сипатының айқындығы – елдіктің көрінісі

Аты-жөнімізді ала-құла жазудан арылту керек.....	162
Тіл саясатының ономастикадағы көрінісі.....	171
Жалқы есімдер біркелкі жазылған жөн.....	174
Қазақ тілінің ономастикалық және терминологиялық атаулар қорын жүйелеу мен қалыптастырудың бағыттары туралы.....	182
Оним: мәдени және тілдік мағынасы.....	187
Республика аумағындағы көше атаулары жазылған тақтайшалардың (аншлагтардың) бүгінгі жай-күйі.....	191

Тілді оқыту әдістемесі – тіл үйретудің тиімді тәсілдерін анықтауға бағытталған ізденістер

Университеттік білім беру жүйесінде мемлекеттік тілді оқытудың өзекті мәселелері.....	200
Қазақ тілін орыс тілді аудиторияда оқытудағы қиындықтар.....	204
Шығыс тілдерін оқыту – уақыт талабы.....	207
Қазақ тілін деңгейлік оқытудың мәселелері.....	210
Қазақ тілі оқулықтарындағы арнаулы мәтіндердің берілуі.....	212

Қазіргі қазақ тіл біліміндегі өзекті мәселелер

Өлең сөздің патшасы (Абай шығармаларының тілі зерттеліп бітті ме?).....	218
Қысқарған сөздеріміздің ғұмыры қысқа болмасын десек.....	226
Қалам – қандауырдан да қуатты құрал:	
БАҚ тілі мінсіз болсын десек.....	229
Сөздік қор толығы беретін құбылыс.....	237

Аударма барысында орын алған кейбір кемшіліктер туралы.....	241
Сөйлеуге де жазудағыдай жауапкершілік қажет.....	245
Қазақша сөйлеп, орысша ойлайтындар.....	251
Латын әліпбиі: лингвистикалық және ақпараттық технологиялық мәселелер.....	256

Туған тіл тұғыры

Дәрістің дәні – діліміз.....	266
Ата жұрттағы ана тілі біріктірген білім сайысы.....	269
Екі аяғын тең баспай.....	271
Тіл білмегеннің бәрі «мәңгірт» пе?.....	273
Кәрістің еңбекқорлығы қазақша үйренуге қол жеткізді.....	275
Сұңқарға риза болдық.....	276
Жылататын да, жұбататын да тіл.....	277
Жүктелген міндеттер жүзеге асады.....	278
Қазақ тілінің хас сарбазы.....	282
Отандық ғылымды өркендету – ел болашағының кепілі.....	283

Тіл және тұлға

Әбдуәли Қайдар және қазақ академиялық тіл білімі.....	288
Қазақ этнолингвистикасының негізін қалаушы.....	292
Немат Келімбетов және тіл дамуындағы тарихи сабақтастық.....	294
Тіл деп тыным таппаған.....	299
Тіл білімінің тарланы.....	304
Түркі мәдениетінің этнолингвистикалық тұрғыдан зерттелуі.....	307
Әбен Сатыбалдиев және терминология мен аударма мәселелері.....	322
Құрманбек Сағындықов және аударма мен терминология мәселелері.....	326
Ісләм Жарылғаповтың сөзжасам тәжірибесі.....	332

Тіл және дәстүр

«Бесік жыры» туралы.....	346
«Күшік күйеу» туралы.....	347

Жүрегі ел деп соққан жандар елі

Өмірге күштар қайсар жан.....	350
Бар қазақтың қамын ойлайтын нар қазақ еді.....	352
Оралға барсақ, алдымыздан Отан ағамыз шығатындай болып тұрады.....	354
Жігерлі жан, өнегелі ұстаз.....	355
Жаны жайсаң жігіт еді.....	361